

SŁOWO – KAZNODZIEJSKIE I LITERACKIE

Pod redakcją
ks. Jerzego Sikory

Wydawnictwo Naukowe
UKSW

Warszawa 2018

© Copyright by Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego,
Warszawa 2018

Recenzenci

ks. prof. dr hab. Stanisław Dyk
prof. dr hab. Jarosław Ławski

Redakcja i korekta

Katarzyna Jutkiewicz-Kubiak

Projekt okładki

Monika Stradecka

Na okładce: obraz „Kazanie na górze” Fra Angelico

Projekt typograficzny, skład i łamanie

Renata Witkowska

Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie,

ul. Dewajtis 5, 01-815 Warszawa

tel. (0-48) 22 561 89 23

e-mail: wydawnictwo@uksw.edu.pl;

<http://www.wydawnictwo.uksw.edu.pl>

volumina.pl Daniel Krzanowski

ul. Ks. Witolda 7-9, 71-063 Szczecin

ISBN 978-83-8090-495-8 (wersja drukowana)

978-83-8090-496-5 (wersja elektroniczna)

Miejsce literatury w budowaniu tekstu homilii. Analiza na przykładzie przepowiadania arcybiskupa Alfonsa Nossola

Wstęp

Głoszenie Słowa Bożego jest posługą, która wymaga nieustannego dostosowywania jej do zmieniających się warunków życia odbiorców. Dotyczy to zarówno samej treści, jak i pragmatyki językowej, tzn. obrazowości, interesujących form argumentacji. Dzięki temu niezmienny przekaz Objawienia w postaci uzasadniania twierdzeń teologicznych zostaje dostosowany do kultury, mentalności, ale także możliwości percepcyjnych odbiorcy. Pomocne w formułowaniu przekazu kaznodziejskiego są odniesienia literackie, które z jednej strony stanowią komentarz treści Objawienia, z drugiej – pozwalają lepiej zrozumieć mentalność człowieka, towarzyszące mu pytania i wątpliwości¹.

¹ Zob. M. Gosek, *Tworzywo homiletyczne*, w: *Praktyka przepowiadania słowa Bożego. Materiały do nauczania w zakładach teologicznych*, red. L. Kuc, Warszawa 1973, t. 2, s. 283–397; J. Szymik, *Literatura jako tworzywo kaznodziejskie*, „Przegląd Homiletyczny” 2005, nr 9, s. 143–155; L. Pintał, *Literatura a przepowiadanie słowa Bożego*, „Roczniki Teologiczne” 2008, nr 8, s. 69–82; tenże, *Z pogranicza literatury i przepowiadania homilijnego*, „Roczniki Liturgiczne” 2009, nr 1, s. 365–381; J. Twardy, *Aktualizacja słowa Bożego w kaznodziejstwie*, Przemysł 2009, s. 274–286.

Niniejsze opracowanie stanowi analizę niepublikowanych homilii² arcybiskupa Alfonsa Nossola³ pod kątem zawartych w nich odniesień z zakresu literatury, która nie jest konfesyjna. Chodzi o takie zastosowane przez abp. Nossola formy, które stają się swoistym „miejscem teologicznym – *locus theologicus*”, gdzie autor, wykorzystując znajomość dzieł poszczególnych pisarzy i zagadnień literackich, pogłębia treści Objawienia głoszone w liturgii.

Wychowany na pograniczu różnych kultur, Nossol łączy poważne rozważania z zakresu teologii z interesującymi sposobami pogłębiania tych treści. Wszystko to nabiera nowego wymiaru w procesie głoszenia Ewangelii, w świetle której autor stara się odpowiadać na problemy egzystencjalne odbiorców słowa.

Dotychczasowe opracowania dotyczące kaznodziejstwa Nossola koncentrowały się przede wszystkim na próbie usystematyzowania jego dorobku w kluczu zagadnień teologicznych⁴. Celem niniejszej analizy jest

² Nieopublikowane homilie przechowywane są w Kurii Diecezjalnej w Opolu (dalej jako KDO) w postaci wydruków komputerowych (dalej jako wk).

³ Alfons Nossol – urodzony w 1932 roku w Brożcu. Emerytowany arcybiskup Opola, profesor Uniwersytetu Opolskiego. Swoją ścieżkę naukową rozpoczął w 1961 roku obroną doktoratu na podstawie dysertacji pt. *Nauka Jana Hessena o religijnym poznaniu Boga*. W roku 1976 na podstawie rozprawy pt. *Chrystologia Karla Bartha i jej wpływ na współczesną chrystologię katolicką* uzyskał stopień doktora habilitowanego na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Od czasu powstania Uniwersytetu Opolskiego Alfons Nossol jest czynnie zaangażowany w rozwój tego ośrodka naukowego. Do 2009 roku pełnił funkcję Wielkiego Kanclerza Wydziału Teologicznego tegoż uniwersytetu. Zob. J. Szymik, K. Najman, *Alfons Nossol i chrystologia proegzystencji*, w: *Wybitni teologowie XX wieku. Krąg języka niemieckiego*, red. J. Jeżewski, K. Parzych, Olsztyn 2006, s. 177–179.

⁴ Zob. A. Nossol, *Ku cywilizacji miłości. Teologia a wspólnotowy kontekst słowa Bożego*, Opole 1984; tenże, *Miłość współweseli się z prawdą. Ewangeliczny wymiar przepowiadania*, Opole 1996; tenże, *Miłość zwycięstwem prawdy. Dynamiczny charakter słowa Bożego*, Opole 1997; tenże, *Prawda i Miłość. Teologia w służbie słowa Bożego*, Opole 1982; tenże, *Przez prawdę do miłości. Ewangeliczna wierność słowu Bożemu*, Opole 1994; tenże, *Radość tajemnicy Bożego Narodzenia. Homilie Bożonarodzeniowe*, Opole 1999; tenże, *Prawdziwie zmarłychwstał. Kazania paschalne*, Opole 2005. Pewną formą systematyzacji w zakresie postęgi słowa Nossola jest wydana w 2012 roku księga jubileuszowa, w której znalazły się dwa artykuły poświęcone jego przepowiadaniu. Zob. M. Lis, I. Pawlak, *Arcybiskup Alfons Nossol – kaznodzieja nieoceniony*, w: *Człowiek Dialogu. Księga pamiątkowa dedykowana księdzu*

uporządkowanie używanych przez Nossola odniesień literackich. Oznacza to w praktyce usystematyzowanie ich, po pierwsze, w kluczu homilijnego *inventio*, tzn. rodzaju oraz sposobu pogłębienia danego kerygmatu za pomocą literatury. Po drugie, celem opracowania jest kategoryzacja odniesień literackich w porządku retorycznego *dispositio*, tzn. w perspektywie całej konstrukcji poszczególnych tekstów homilii. Twórczość abp. Nossola doceniana jest nie tylko w Polsce, ale także poza jej granicami – w 2011 roku międzynarodowe gremium przyznało mu nagrodę homiletyczną „Der Predigtpreis”⁵ jako wyraz uznania dla wysiłku teologicznej aktualizacji treści Objawienia.

1. Literatura jako *locus theologicus*

Proces aktualizacji antropologicznej w celu lepszego zrozumienia odbiorców słowa daje możliwość odniesienia do źródeł pomocniczych teologii. Jednym z nich jest odwołanie do literatury⁶. Dzięki temu badacze mówią o szczególnym miejscu teologicznym tego źródła, określając je terminem *locus theologicus*. Jerzy Szymik wyjaśnia to pojęcie, wskazując na jego elementy konstytutywne. Chodzi tutaj o swoisty walor poznawczy literatury związany z kategorią Objawienia. Dzięki „proporcjonalności treści” literackich wobec zasad i struktur poznania teologicznego możliwe staje się wykorzystanie ich w głoszeniu słowa⁷.

arcybiskupowi Alfonsowi Nossolowi z okazji 80. rocznicy urodzin, 55. rocznicy święceń kapłańskich oraz 35. rocznicy święceń biskupich, red. Z. Glaeser, Opole 2012, s. 71–79; K. Dola, *Elementy dialogu w kazaniach świętecznych Arcybiskupa Alfonsa Nossola*, w: *Człowiek Dialogu...*, dz. cyt., s. 91–97.

⁵ www.predigtpreis.de/preisverleihung0/preisverleihung2011/programm-festakt-2011/laudatio-erzbischof-alfons-nossol.html [dostęp: 18.10.2013].

⁶ Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym*, w: *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, tekst polski, Poznań 2012, nr 62.

⁷ Por. J. Szymik, *W poszukiwaniu teologicznej głębi literatury. Literatura piękna jako locus theologicus*, przedm. A. Nossol, Katowice 2007, s. 72.

W powyższych rozstrzygnięciach pewną wątpliwość budzi kwestia przekładalności epistemicznej obydwu dziedzin (teologii i literatury)⁸. Wartość odpowiedniości odwołań z zakresu literatury w homilijnej postudze słowa nie stanowi jednak problemu badawczego w niniejszej pracy. Istotne pozostaje natomiast samo wskazanie przykładów homilii, w których Nossol ubogacił dzięki literaturze przekaz głoszonych treści⁹. Następnym ważnym krokiem będzie systematyzacja tychże wskazań w taki sposób, aby zaprezentować, jak realizują one postulat tzw. miejsca teologicznego.

Zgodnie z powyższymi założeniami wszystkie nawiązania do literatury w homiliach Nossola zostały uporządkowane w hermeneutycznym kluczu zaproponowanym przez retoryczny układ wykorzystywany w kaznodziejstwie. W związku z tym posługiwanie się literaturą jako źródłem teologicznym ma w konsekwencji podwójne znaczenie. Po pierwsze, literatura może stać się dodatkowym sposobem argumentacji w uzasadnianiu przez homilistę twierdzeń. W praktyce chodzi tutaj o formę retorycznego *inventio*. Po drugie, odwołanie w kaznodziejstwie do literatury może występować w charakterze retorycznego *dispositio*. Wiąże się to z rolą literatury w układzie treści homilii. W pierwszym kroku (tzn. *inventio*) poddawana będzie ocenie tzw. teologiczna wartość form literackich dla ubogacenia przekazu konkretnego kerygmatu. W drugim wymiarze (tzn. *dispositio*) obecność literatury będzie oceniana jako wartość w relacji do struktury całego tekstu głoszonego słowa.

2. Elementy literatury w kaznodziejским *inventio*

W ramach retorycznego *inventio* każdy mówca zmierza od odnalezienia stosownych myśli, które będą najodpowiedniejsze do przedstawienia określonego tematu. Istotnym elementem jest tutaj ponadto zwrócenie

⁸ Tamże, s. 72–76.

⁹ Poszczególne postacie mniej znanych pisarzy, do których w homiliach nawiązywał Nossol (przede wszystkim z kręgu języka niemieckiego), zostały opatrzone krótką notą biograficzną.

uwagi na toposy, czyli miejsca wspólne. Chodzi o przywołanie takich form, które ubogacą materiał perswazyjny¹⁰. W przeanalizowanych homiliach odnalezienie tematów przez głoszącego warunkowane jest konkretną liturgią. *Inventio* w strukturze homilii Nossola wiąże się więc przede wszystkim z dodatkowym uwiarygodnieniem prezentowanych twierdzeń kerygmatu. Wskazane odwołania do literatury miały więc na celu pogłębienie przekazu kerygmatycznego (inspirowanego Objawieniem). Literatura jest źródłem pozwalającym zgromadzić całą paletę rozmaitych argumentów, dzięki czemu można dotrzeć do zróżnicowanych pod względem przygotowania słuchaczy.

Poetą, po którego najczęściej sięgał Nossol w celu pogłębienia teologicznego zagadnień poruszanych w homiliach, był Joseph Freiherr von Eichendorff¹¹. Odniesienie do poety w ramach rozwinięcia prezentowanego przekazu treści Objawienia pojawia się przede wszystkim w perspektywie przeżywania radości życia wiary. W homilii ślubnej wygłoszonej w 2004 roku Nossol, nawiązując do przesłania św. Pawła, sięga po myśl Eichendorffa mówiącą o tym, że szczyt świata jest tam, gdzie znajduje się człowiek rozentuzjzmowany¹². Mimo że nawiązanie jest jedynie epizodyczne, pozwala jednak głoszącemu na doprecyzowanie szczególnie związku pomiędzy pojęciami takimi jak miłość, radość i entuzjazm.

Koncepcja autentycznej radości wraca w szerszej perspektywie, którą Nossol rozwinął z okazji nadania kościołowi św. Jakuba i św. Agnieszki w Nysie tytułu bazyliki mniejszej. Otóż homilista nawiązał do pobytu

¹⁰ Por. M. Korolko, *Podręcznik retoryki homiletycznej*, Kraków 2010, s. 41–42.

¹¹ Joseph Freiherr von Eichendorff (1788–1857). Pochodził z Górnego Śląska. Ze względu na karierę urzędniczą poeta zmuszony był często zmieniać miejsce zamieszkania. Przebywał on m.in. we Wrocławiu, Gdańsku, Królewcu oraz Berlinie. Autor uważany jest za jednego z największych poetów i pisarzy niemieckiego romantyzmu. Jest twórcą powieści, opowiadań, esejów oraz wierszy. Zob. F. Heiduk, *Eichendorff*, w: *Oberschlesisches Literatur Lexikon. Biographisch-Biografisches Handbuch*, Berlin 1990, Teil 1, s. 74–90; H. Rzega, *Joseph von Eichendorff. Uniwersalny charakter wartości religijno-moralnych w twórczości Joseph Eichendorffa*, Opole 2005, s. 18–65.

¹² Por. A. Nossol, *Sakramentalny związek miłości i życia*, hom. wygł. 31.07.2004 r. w Gorzowie, wk, w: KDO, s. 3.

Eichendorffa w Nysie, podczas którego ów sławny Ślązak „modlił się i prowadził poetycki dialog z Bogiem”. Nossol pozwolił sobie na osobiste wyznanie, że w młodości znał 36 wierszy Eichendorffa, a jego poezja wielokrotnie pomagała mu w przezwyciężeniu tęsknoty za domem rodzinnym. W tak zarysowanym kontekście twórczość Eichendorffa jawi się jako źródło radości i entuzjazmu, a obecnie znakiem tej radości jest bazylika mniejsza¹³. Nawiązanie literackie staje się zatem sposobem szerszego zwrócenia uwagi w semantyce wypowiedzi właśnie na kwestię radości, entuzjazmu.

Zagadnienie prawdziwej radości, które Nossol omawia, odwołując się do poezji Eichendorffa, pojawia się także w kontekście bierzmowania. Duch Święty jest przez homilistę nazwany tym, który pozwala wspiąć się na szczyt świata. Jest to wyraźne nawiązanie do poezji Eichendorffa. Nossol posłużył się nawet oryginalnym cytatem: „Wo ein Begeisterter steht, dort ist der Gipfel der Welt”. Zacytowany fragment pozwala na wyjaśnienie etymologii terminu *Begeisterung*. Homilista zauważa, że pochodzi on od słowa *Geist*, tzn. duch. Całość koncepcji wiąże się w przepowiadaniu Nossola z przesłaniem, iż człowiekowi ogarniętemu Duchem Świętym łatwiej jest iść przez życie i realizować podjęte przez siebie założenia¹⁴. Topos radości rozwija Nossol przez odniesienie do Eichendorffa również w innej homilii. Podejmując temat radości w odniesieniu do Trzeciej Osoby Trójcy Świętej, homilista stwierdzi, iż przyjęcie Ducha Świętego ma przeciwdziałać postawie lęku i zamknięcia¹⁵. Po raz kolejny widać więc, jak proste nawiązanie do twórczości literackiej (w tym przypadku twórczości Eichendorffa) pomaga homiliście uplastyczyć dość trudny przekaz dotyczący zagadnień pneumatologicznych.

¹³ Por. tenże, *Nasza „Nyska katedra” królewską świątynią*, hom. wygł. 23.08.2009 r. w Nysie, wk, w: KDO, s. 5.

¹⁴ Por. tenże, *Czynić zawsze, co się Bogu podoba*, hom. wygł. 30.03.2004 r. w Raciborzu, wk, w: KDO, s. 3.

¹⁵ Por. tenże, *Pójść za Chrystusem do Ojca*, hom. wygł. 30.03.2004 r. w Raciborzu, wk, w: KDO, s. 3.

Do poezji Eichendorffa Nossol sięga w homilijnym *inventio* bardzo chętnie również w innych wypowiedziach. Rozwija w ten sposób kontekst radości, o którym pisze Eichendorff, aby dzięki temu podkreślić rolę tej postawy w głoszeniu Ewangelii. Według Nossola związane jest to z manifestowaniem właśnie chrześcijańskiej radości¹⁶. Ten sam motyw z poezji Eichendorffa obecny jest także w homilii wygłoszonej w Kamieniu Śląskim w 2003 roku. Mówiąc o owocach Ducha Świętego w życiu człowieka, abp Nossol rozbudowuje temat entuzjizmu człowieka wierzącego¹⁷.

Motyw radości, rozwijany w perspektywie twórczości Eichendorffa, pojawia się ponadto w homilii wygłoszonej z okazji Dnia Świętości Kapłańskiej obchodzonego w Kaliszu w roku 2006. Radość jest więc toposem, który Nossol wykorzystuje, zwracając się z wezwaniem do różnych adresatów. Apel o autentyczną radość i entuzjizm został w tym przypadku skierowany do osób duchownych. Zdaniem abp. Nossola mają oni być nie „prorokami niedoli”, ale głosicielami ewangelicznej radości, niesionej z nadzieją, że w tej postudze wspiera ich sam Chrystus¹⁸.

Wykorzystane nawiązanie do Eichendorffa ma w zakresie *inventio* pogłębić przesłanie biblijno-liturgiczne przeżywanej uroczystości. Z podobną sytuacją mamy do czynienia w homilii wygłoszonej na mszy świętej pogrzebowej. Nossol cytuje w niej dłuższy passus z wiersza Eichendorffa pt. *Mondnacht*¹⁹. Fragment zostaje zacytowany w kontekście łączności kapłana z Chrystusem. W zamyśle autora homilii kapłan naśladuje Chrystusa w proegzystencji kapłańskiej (kapłańskim byciu „dla innych”). Cytat z Eichendorffa ma zwrócić uwagę słuchaczy na to, że

¹⁶ Por. tenże, *Odważne głoszenie prawdy i życie nią*, hom. wygł. 28.04.2004 r. w Brynicy, wk, w: KDO, s. 3.

¹⁷ Por. tenże, *Chrześcijańska radość światłości*, hom. wygł. 17.08.2003 r. w Kamieniu Śląskim, wk, w: KDO, s. 6–7.

¹⁸ Por. tenże, *Odnowienie nadziei, abyśmy mogli ją skutecznie nieść innym*, hom. wygł. 24.04.2006 r. w Kaliszu, wk, w: KDO, s. 7.

¹⁹ Por. tenże, *Sługa Chrystusa idzie za swoim Mistrzem aż do końca*, hom. wygł. 4.03.2008 r. w Nowej Cerekwi, wk, w: KDO, s. 6.

nawet w perspektywie śmierci dusza kapłana podąża za swoim Mistrzem. Podobna koncepcja powraca również w innej homilii Nossola. W słowie pogrzebowym homilista zestawia fragment *Mondnacht* z przesłaniem Drugiego Listu do Koryntian (2 Kor 5,1). Dzięki takiemu zabiegowi Nossol pogłębia koncepcję Objawienia, w myśl której człowiek zmierza po śmierci do swojej nowej ojczyzny²⁰. Tekst Eichendorffa w pełni rezonuje tutaj z przesłaniem Nossola, stając się wprost toposem, dzięki któremu pogłębiona została treść homilii.

Rozbudowując głoszony kerygmat, Nossol chętnie łączy inspiracje płynące z twórczości swojego ulubionego pisarza, Eichendorffa, z elementami literackimi zaczerpniętymi od Andreasa Gryphiusa²¹. Cytując obydwu autorów, Nossol rozwija topos miłości Boga, której miarą jest „miłość bez miary”²². Wyjaśnia, iż „rozum kochający i serce myślące” (zagadnienia zaczerpnięte z twórczości Gryphiusa i Eichendorffa) są znakiem nieogarnionej miłości samego Boga. Topos „miłości bez miary” ukazany został w ramach rozwiniętej struktury uzasadniania. Przywołanie zarówno Eichendorffa, jak i Gryphiusa jest dodatkowym uprawdopodobnieniem głoszonych treści teologicznych. Nossol, zwracając uwagę na autorytet obydwu twórców, po pierwsze rozbudowuje indukcyjny sposób argumentacji, po drugie – podkreśla wymiar paronetyczny (moralny), kiedy w finalnej części słowa motywuje odbiorców właśnie do zachowania postawy „miłości bez miary”²³.

²⁰ Tenże, *Życie człowieka na ziemi jako oczekiwanie na ostatnie wezwanie Boże*, hom. wygł. 14.10.2008 r. w Brozcu, wk, w: KDO, s. 3.

²¹ Andreas Gryphius (1616–1664). Niemiecki poeta i dramaturg okresu baroku. Zaliczany do przedstawicieli grupy poetyckiej zwanej Drugą Szkołą Śląską (Zweite Schlesische Schule). Gryphius już w czasie studiów opublikował pięć zbiorów wierszy. Pisał sonety, ody i epigramaty, jest również autorem dramatów oraz komedii. Por. G. Dünnhaupt, *Andreas Gryphius, w: Personalbibliographien zu den Drucken des Barock*, Stuttgart 1991, Bd. 3, s. 1855–1883.

²² Por. A. Nossol, *Dzięki Duchowi Świętemu nie jesteśmy samymi*, hom. wygł. 15.03.2005 r. w Głogówku, wk, w: KDO, s. 2–3.

²³ Por. tenże, *Miarą miłości jest miłość bez miary*, hom. wygł. 30.03.2007 r. w Głogówku, wk, w: KDO, s. 1.

W twórczości kaznodziejskiej abp. Nossola warto zwrócić uwagę na jeszcze jeden aspekt, a mianowicie podejmowane w ramach *inventio* zagadnienie związane z „małą ojczyzną” – ze Śląskiem. Temat ten pojawia się głównie w czasie celebracji odbywających się w sanktuariach na Górze św. Anny oraz w Kamieniu Śląskim, a także podczas obchodów ważnych rocznic związanych z diecezją opolską. Motyw „małej ojczyzny” homilista chętnie pogłębia przez rozbudowane toposy literackie, zwłaszcza w kontekście twórczości Eichendorffa oraz Gryphiusa. W homilii wygłoszonej z okazji 300-lecia Kalwarii na Górze św. Anny nazywa Śląsk „Krainą serca myślącego i rozumu kochającego”²⁴. Analogiczna wręcz struktura występuje w innej homilii, gdzie nawiązanie zarówno do Gryphiusa, jak i Eichendorffa pozwala homiliście na rozwinięcie koncepcji Śląska jako miejsca niezwykłego²⁵. Podobny wątek pojawia się także w czasie pielgrzymki mniejszości niemieckiej do sanktuarium na Górze św. Anny. Homilista po raz kolejny podkreślając walory Śląska, nazywa go miejscem „myślącego serca” oraz „kochającego rozumu”²⁶.

O tym, jak ważny jest temat „małej ojczyzny” w posłudze słowa Nossola, świadczą też odwołania do trzypomowego dzieła *Das Prinzip der Hoffnung* autorstwa Ernsta Blocha²⁷. Nawiązania pojawiają się w czasie liturgii pogrzebowej, w trakcie której homilista docieka, czym jest ojczyzna, jakie jest jej znaczenie w życiu człowieka²⁸. Wątki zaczerpnięte

²⁴ Por. tenże, *Niech się co chce ze mną dzieje, w tobie, św. Anno, mam nadzieję*, hom. wygł. 26.07.2009 r. na Górze św. Anny, wk, w: KDO, s. 3–4.

²⁵ Por. tenże, *Miarą Miłości jest miłość bez miary*, dz. cyt., s. 2.

²⁶ Por. tenże, *Przyjdź królestwo Twoje*, hom. wygł. 3.06.2007 r. na Górze św. Anny, wk, w: KDO, s. 5.

²⁷ Ernst Simon Bloch (1885–1977). Niemiecki filozof. Autor kilku pozycji z zakresu krytyki religii. Ceniony w świecie katolickim, zwłaszcza w kontekście tzw. teologii wyzwolenia. *Ernst Simon Bloch*, w: *Die 100 größten Rheinland-Pfälzer*, www.swr.de/archiv/regionen/100-groessten-rheinland-pfaelzer/bloch-ernst/-/id=2367956/did=2462854/nid=2367956/17y-wuug/index.html [dostęp: 2.05.2018].

²⁸ Por. A. Nossol, *Śmierć „Błogostawionej”*. Pogrzeb śp. Heleny Glaeser, hom. wygł. 28.01.2008 r. w Malni, wk, w: KDO, s. 2; tenże, *Panie, daj mi łaskę, bym zasnął – zabierz*

z literatury Blocha autor homilii uzupełnia o przesłanie z tekstów biblijnych, przede wszystkim z Listu św. Pawła do Filipian (por. Flp 3,20). Odniesienie do *Das Prinzip der Hoffnung* jest niejako wywołaniem wirtualnego dialogu, jaki pojawia się w homilii. Na podstawie literatury Nossol formułuje wątpliwości, na które odpowiada w kontekście tekstów Objawienia. Zaprezentowana tutaj koncepcja jest przykładem, jak prowadzony może być dialog pomiędzy tekstem kultury (tekstem literackim) a przesłaniem Objawienia, którego wymowa zostaje dzięki temu pogłębiona.

Koncepcję szczególnego wymiaru Śląska homilista rozwija w ramach *inventio* także na przykładzie niemieckiego pisarza epoki baroku, Heinricha Mühlpforta²⁹. Nossol sięgnął do *Elegii na śmierć ostatniego księcia piastowskiego Jerzego Wilhelma*. Zainspirowany myślą Mühlpforta, nazywa Śląsk „szmaragdem Europy”³⁰. W ten sposób Nossol po raz kolejny akcentuje wyjątkowość regionu, z którym jest związany³¹, rozwijając jednocześnie zaprezentowane przez siebie zagadnienie.

Przedstawiony na podstawie kilku przykładów wymiar homilijnego *inventio* może dzięki odniesieniom z zakresu literatury stać się pogłębieniem przekazywanych treści teologicznych. Zastosowane toposy literackie mogą ułatwić przekaz określonych prawd Objawienia i dzięki temu stać się miejscami teologicznymi, w świetle których wykazane motywy biblijne zostają rozbudowane znaczeniowo.

mnie już do siebie!” Pogrzeb ks. radcy Leona Kary, hom. wygł. 21.05.2008 r. w Walcach, wk, w: KDO, s. 6.

²⁹ Heinrich Mühlpfort (1639–1681). Doktor obojga praw, nauczyciel i pisarz. Tworzył w okresie baroku. Jest autorem licznych okolicznościowych wierszy w języku niemieckim i łacińskim. Por. T. Diecks, *Mühlpfort Heinrich*, w: *Neue Deutsche Biographie*, Berlin 1997, Bd. 18, s. 294–295.

³⁰ Por. A. Nossol, *Niech się co chce ze mną dzieje, w tobie, św. Anno, mam nadzieję*, dz. cyt., s. 4.

³¹ Por. tenże, *Człowiek miejscem Boga*, hom. wygł. 6.10.2007 r. w Trzebnicy, wk, w: KDO, s. 4.

3. Literatura w wymiarze homilijnego *dispositio*

Koncepcje literaturoznawcze przedstawione przez Nossola w homiliach można rozważać także w kontekście kompozycji, jaką autor zastosował w swoim przepowiadaniu. Homilia dzięki odpowiedniemu układowi treści może stać się przejrzystą strukturą komunikowanych znaczeń. Chodzi o to, aby uporządkować uprzednio zebrane toposy, tzn. miejsca, które wybraliśmy w procesie uprawdopodobnienia komunikowanych semantycznie treści³².

W przypadku twórczości Nossola nawiązanie do literatury, w ramach struktury poszczególnych homilii, wiąże się najczęściej z formą jedynie drugoplanowego zwrócenia uwagi na twórczość konkretnego poety lub pisarza. W układzie tematyczno-rematycznym głoszonych słowa odwołania do motywów literackich nie stanowią trzonu argumentacyjnego, a jedynie służą jako dodatkowe uzasadnianie dla stawianych tez. Przykładem mogą być odwołania do wiersza Eichendorffa pt. *Mondnacht*. Nossol w kilkunastu homiliach dosłownie, bądź w formie parafrazy, operuje fragmentem pierwszej zwrotki utworu: „Tam, gdzie przychodzą ludzie oddawać Bogu hołd, tam mamy do czynienia z miejscem, gdzie «niebo całuje ziemię»”. Posługując się wspomnianym fragmentem, kaznodzieja odnosi go przede wszystkim do miejscowości pątniczych Górnego Śląska, związanych z kultem świętych i błogostawionych. Przytacza słowa poety w Kamieniu Śląskim³³, w Dobrzeniu Wielkim³⁴ czy na Górze św. Anny³⁵. Koncepcja zaczerpnięta z wiersza *Mondnacht* służy przypomnieniu działalności osób świętych związanych z regionem, takich jak

³² Por. M. Korolko, dz. cyt., s. 51.

³³ Por. A. Nossol, *Różańcowa droga światła ku kontemplacji Chrystusa*, hom. wygł. 18.08.2003 r. w Kamieniu Śląskim, wk, w: KDO, s. 1.

³⁴ Por. tenże, *Kościół pielgrzymkowy uroczyń darem nieba oraz ludzkiej tęsknoty i pracy*, hom. wygł. 16.08.2008 r. w Dobrzeniu Wielkim, wk, w: KDO, s. 4.

³⁵ Por. tenże, *Naśladować Jezusa drogą przykazań*, hom. wygł. 17.08.2004 r. na Górze św. Anny, wk, w: KDO, s. 3.

choćby św. Jadwiga³⁶, powraca ponadto w licznych przykładach głoszonych słowa w czasie poświęcenia nowych kościołów³⁷. Interesujące jest to, że w przypadku dzieł Eichendorffa homilista za każdym razem podkreśla, że chodzi właśnie o poezję tego autora, podczas gdy w przypadku innych odniesień literackich Nossol niekiedy cytuje jedynie fragment utworu, nie podając jego twórcy.

Jeśli zatem chodzi o Eichendorffa, Nossol chętnie cytował mniejsze lub większe fragmenty jego utworów, czyniąc z nich ważny element konstrukcji homilii. Inaczej przedstawia się sytuacja pozostałych odniesień literackich w budowanym przez kaznodzieję homilijnym układzie tekstu. Są to zazwyczaj krótkie parafrazy, nie zaś dosłowne cytaty z wierszy lub innych utworów. Taką sytuację obserwujemy w odniesieniu do postaci Reinholda Schneidera³⁸. Cytując niemieckiego pisarza, Nossol przedstawia rozwijaną przez niego koncepcję odpowiedzialności jednostki za zbrodnie II wojny światowej, nie ilustruje jej jednak żadnym fragmentem twórczości Schneidera³⁹. Podobną sytuację można zaobserwować w strukturze homilii inspirowanych poezją Dietricha Bonhoeffera⁴⁰ czy twórczością Tadeusza Różewicza⁴¹.

³⁶ Por. tenże, *Jadwiga - matka śląskiej krainy*, hom. wygł. 20.06.2003 r. w Chocianowicach, wk, w: KDO, s. 2.

³⁷ Por. tenże, *Kościół miejscem przejrzenia i widzenia świata oczyma bożymi*, hom. wygł. 25.10.2003 r. w Malni, wk, w: KDO, s. 5; tenże, *Radość żywego kościoła - wspólnoty ludu Bożego z własnej świątyni - domu Boga na ziemi*, hom. wygł. 16.11.2008 r. w Ozimku, wk, w: KDO, s. 3-4; tenże, [bez tytułu], hom. wygł. w marcu 2006 r. w Szczedrzyku, wk, w: KDO, s. 2; tenże, *Uroczystość wmurowania kamienia węgielnego*, hom. wygł. 29.03.2009 r. w Zdzieszowicach, wk, w: KDO, s. 2; tenże, *Zawierzyć Jezusowi, który pojednał ziemię z niebem*, hom. wygł. 26.04.2004 r. w Chróścicach, wk, w: KDO, s. 3.

³⁸ Reinhold Schneider (1903-1958). Niemiecki dramaturg, poeta, krytyk, historyk, teolog i filozof kultury. W utworach, które były potajemnie kolportowane podczas II wojny światowej, sprzeciwiał się m.in. polityce narodowego socjalizmu, zwłaszcza Holokaustowi. W twórczości rozwijał swoistą historiozofię o podtekście etycznym. Por. C. Koepcke, *Schneider Reinhold*, w: *Neue Deutsche Biographie*, Berlin 2007, Bd. 23, s. 305-306.

³⁹ A. Nossol, *Chrześcijańska radość światłości*, dz. cyt., s. 7.

⁴⁰ Por. tenże, *Sztuka pójścia w kierunku pełni życia*, hom. wygł. 26.03.2006 r. w Strzelcach Opolskich, wk, w: KDO, s. 4; tenże, [bez tytułu], hom. wygł. 6.09.2008 r. w Gierałtowicach, wk, w: KDO, s. 4; tenże, [bez tytułu], hom. wygł. 25.06.2007 r. w Broczu, wk, w: KDO, s. 11.

⁴¹ Por. tenże, *Nyski Anioł Miłosiernej Miłości*, hom. wygł. 30.09.2008 r. w Nysie, wk, w: KDO, s. 2; tenże, *Miłość jako najwyższy owoc wolności*, hom. wygł. 11.06.2009 r. w Opolu, wk,

Odniesienia literackie, mimo że pozostają drugoplanowym zagadnieniem w perspektywie układu całej homilii, stanowią jednak często rekapitulację lub syntezę głównego wątku rozwijanego przez Nossola. Przykładem mogą być tu odniesienia do takich postaci świata literatury jak Heinrich Böll⁴², Erich Fried⁴³ oraz Hermann Stehr⁴⁴. W przypadku Bölla homilista cytuje myśl pisarza, dzięki czemu dokonuje streszczenia tego, czym jest chrześcijaństwo. Nossol tworzy za pomocą twórczości Bölla mikrostrukturę semantyczną. Dzięki niej podsumowuje w głoszonym słowie, iż chrześcijaństwo streszcza się w „miłosiernej miłości”⁴⁵. Także twórczość Ericha Frieda pozwala Nossolowi na wyznaczenie mikrostruktury w głoszonym słowie. Nossol posługując się dorobkiem austriackiego poety, wyznacza w homilii część, w której streszcza ocenę dotyczącą ludzkiej natury⁴⁶. Układ głoszonych treści Nossol porządkuje ponadto, sięgając do myśli Hermanna Stehra. Homilista, zainspirowany jego refleksjami, przedstawia wyższość miłości nad wszelkimi osiągnięciami, jakimi w ludzkim życiu są wiedza, doświadczenie czy mądrość⁴⁷.

Dla pełnego obrazu odniesień literackich w strukturze homilii Nossola należy jeszcze odnotować pojedyncze przypadki parafrazowania myśli

w: KDO, s. 5; tenże, *Radość wdzięczności Sybiraków*, hom. wygł. 29.08.2004 r. w Grodźcu, wk, w: KDO, s. 2.

⁴² Heinrich Böll (1917–1985). Niemiecki pisarz znany z tego, iż w twórczości analizował m.in. problematykę dotyczącą powojennych Niemiec. W 1972 r. otrzymał Nagrodę Nobla w dziedzinie literatury. Por. A. Stroka, Böll, w: *Mały słownik pisarzy niemieckich, austriackich i szwajcarskich*, red. J. Chodera, M. Urbanowicz, Warszawa 1973 (dalej MSP), s. 40–41.

⁴³ Erich Fried (1921–1988). Austriacki poeta, tłumacz i eseista pochodzenia żydowskiego. W twórczości chętnie sięga do motywów biblijnych. Jego poezję znamionuje kunsztownie wypracowana technika asocjacji i eksperymenty słowotwórcze. Por. S.H. Kaszyński, *Fried*, w: MSP, s. 100.

⁴⁴ Hermann Stehr (1864–1940). Związany z Dolnym Śląskiem niemiecki nauczyciel, autor wielu nowel, opowiadań i wierszy. W latach 1933–1936 czterokrotnie nominowany do literackiej Nagrody Nobla. Por. E. Klee, *Das Kulturlexikon zum Dritten Reich. Wer war was vor und nach 1945*, Frankfurt am Main 2007, s. 587.

⁴⁵ Por. A. Nossol, *Uwierzyć w tego, którego Bóg posłał*, hom. wygł. 26.04.2004 r. w Czarnewasach, wk, w: KDO, s. 3.

⁴⁶ Por. tenże, *Sztuka pójścia w kierunku pełni życia*, dz. cyt., s. 5.

⁴⁷ Por. tenże, *Życie znaczy kochać*, hom. wygł. 18.11.2007 r. w Nysie, wk, w: KDO, s. 5.

takich polskich twórców jak Cyprian Kamil Norwid⁴⁸, Adam Asnyk⁴⁹ czy Bruno Jasiński⁵⁰. Są to jednak przykłady, które pozostają jedynie w tle konstrukcji całego tworzywa kaznodziejskiego.

W omawianym przeze mnie temacie na uwagę zasługuje homilia wygłoszona w 2007 roku w Częstochowie. Stanowi ona pewien wyjątek, ponieważ homilista poświęcił całą część przepowiadania postaci śląskich poetów, zwłaszcza osobie Eichendorffa⁵¹. Tekst przywołanego tutaj przepowiadania Nossol zogniskował na zagadnieniu cywilizacji europejskiej, w której szczególne miejsce, właśnie dzięki twórczości wymienionych poetów, zajmuje Śląsk. Zdaniem kaznodziei wyjątkowość Śląska w europejskiej rodzinie narodów związana jest z budowaniem cywilizacji na trzech wzgórzach, tzn. Kapitolu, Gólgocie oraz Akropolu. Nossol rozwija poszczególne odniesienia symbolicznie związane z każdym z wymienionych miejsc. Zauważa ponadto, że dzięki poetom związanym ze Śląskiem kraina ta uzupełnia dziedzictwo duchowe kontynentu. Interesujące jest również to, że postać związanego z Raciborzem Eichendorffa, który dla Nossola jest „Bożym entuzjastą i piewcą rodzimej ziemi”, pojawia się obok osób mających wpływ na Śląsk, ale kojarzonych wyłącznie konfesyjnie, tzn. św. Jacka związanego z Kamieniem Śląskim oraz bł. siostry Marii Luizy Merkert związanej z Nysą.

Zacytowane przykłady odniesień obrazują, w jaki sposób Nossol, wykorzystując odwołania do literatury, systematyzował układ homilii w kluczu retorycznego *dispositio*. Są to często odwołania o charakterze drugoplanowym (pojawiające się pojedynczo lub kilkukrotnie). Można jednak wskazać przykład bardziej rozbudowanego posłużenia się literaturą w konstruowaniu homilii. W *dispositio* cenne jest podsumowanie treści poszczególnych homilii właśnie poprzez odwołanie do inspiracji literackich.

⁴⁸ Por. tenże, [bez tytułu], hom. wygł. 6.09.2008 r. w Gieratowicach, dz. cyt., s. 3.

⁴⁹ Por. tenże, [bez tytułu], hom. wygł. 25.06.2007 r. w Broźcu, dz. cyt., s. 9.

⁵⁰ Por. tenże, [bez tytułu], hom. wygł. 7.09.2008 r. w Rozmierzy, wk, w: KDO, s. 4.

⁵¹ Por. tenże, *U Matki Najpiękniejszej Miłości*, hom. wygł. 25.08.2007 r. w Częstochowie, wk, w: KDO; s. 1, 4–5.

Zakończenie

W publikacjach naukowych abp Nossol zwraca uwagę, że rolą teologii jest pozostawanie „na usługach wiary”, aby w ten sposób „bliższa [była] życiu” człowieka. Znajduje to odzwierciedlenie także w głoszeniu Słowa Bożego. Ten wymiar teologii praktycznej jest w przypadku Nossola ubogacony za sprawą literatury. Całość koncepcji, jaką pokazuje w swoim przepowiadaniu Nossol, pozwoliła podzielić odniesienia literackie w jego homiliach na dwie grupy. Do pierwszej należą przykłady uwzględniania literatury w homilijnym *inventio*. Dzięki temu przekaz prawd teologicznych został ubogacony przez inspiracje zaczerpnięte z twórczości przede wszystkim J. Eichendorffa oraz A. Gryphiusa, a w mniejszym stopniu również E. Blocha i H. Mühlpforta. Do drugiej grupy należą odniesienia literackie stanowiące ważny element w kaznodziejskim *dispositio*. W tym zakresie struktura homilii została uporządkowana dzięki odniesieniom do autorów takich jak R. Schneider, D. Bonhoeffer czy T. Rózewicz. Strukturę swoich homilii Nossol systematyzował ponadto, sięgając do twórców takich jak H. Böll, E. Fried czy H. Stehr.

Jak pokazuje niniejszy artykuł, literatura jako *locus theologicus* staje się w posłudze słowa narzędziem pomocniczym. Wskazane dwie formy zaczerpnięte z retoryki pozwoliły abp. Nossolowi nie tylko na urozmaicenie procesu uzasadniania twierdzeń teologicznych. Dzięki literaturze przekaz Słowa Bożego mógł zostać również lepiej uporządkowany. Wskazania literackie pozwoliły bowiem na wyznaczenie semantycznych mikrostruktur, co może mieć znaczenie w percepcji przekazywanych treści.

Obecność literatury w homiliach abp. Nossola pozostaje ważna, ponieważ może wiązać się jeszcze z klasycznym *elocutio* tekstu. Należy jednak zauważyć, iż przeanalizowane przykłady trudno jest oceniać w tym kluczu, autor prezentuje bowiem w homiliach ambitne zagadnienia teologiczne, pojawiające się natomiast w ich tle odniesienia literackie tworzą raczej bazę argumentacyjną oraz strukturalną homilii. Jako otwartą pozostawiam więc kwestię ich wpływu na styl głoszonego słowa.

Bibliografia

I. Źródła – homilie arcybiskupa Alfonsa Nossola
(teksty w zbiorach Kurii Diecezjalnej w Opolu)

[Bez tytułu], hom. wygł. w marcu 2006 r. w Szczedrzyku.

[Bez tytułu], hom. wygł. 18.05. 2007 r. w Opolu.

[Bez tytułu], hom. wygł. 25.06.2007 r. w Brozcu.

[Bez tytułu], hom. wygł. 6.09.2008 r. w Gierałtowicach.

[Bez tytułu], hom. wygł. 7.09.2008 r. w Rozmierzy.

Chrześcijańska radość światłości, hom. wygł. 17.08.2003 r. w Kamieniu Śląskim.

Człowiek miejscem Boga, hom. wygł. 6.10.2007 r. w Trzebnicy.

Czynić zawsze, co się Bogu podoba, hom. wygł. 30.03.2004 r. w Raciborzu.

Dzięki Duchowi Świętemu nie jesteśmy samymi, hom. wygł. 15.03.2005 r.
w Głogówku.

Jadwiga – matka śląskiej krainy, hom. wygł. 20.06.2003 r. w Chocianowicach.

Kościół miejscem przejrzenia i widzenia świata oczyma bożymi, hom. wygł.
25.10.2003 r. w Malni.

Kościół pielgrzymkowy uroczym darem nieba oraz ludzkiej tęsknoty i pracy, hom.
wygł. 16.08.2008 r. w Dobrzenu Wielkim.

Miarą miłości jest miłość bez miary, hom. wygł. 30.03.2007 r. w Głogówku.

Miłość jako najwyższy owoc wolności, hom. wygł. 11.06.2009 r. w Opolu.

Nasza „Nyska katedra” królewską świątynią, hom. wygł. 23.08.2009 r. w Nysie.

Nasładować Jezusa drogą przykazań, hom. wygł. 17.08.2004 r. na Górze św. Anny.

Niech się co chce ze mną dzieje, w tobie, św. Anno, mam nadzieję, hom. wygł.
26.07.2009 r. na Górze św. Anny.

Nyski Anioł Miłosiernej Miłości, hom. wygł. 30.09.2008 r. w Nysie.

Odnowienie nadziei, abyśmy mogli ją skutecznie nieść innym, hom. wygł. 24.04.2006 r.
w Kaliszu.

Odważne głoszenie prawdy i życie nią, hom. wygł. 28.04.2004 r. w Brynicy.

*„Panie, daj mi łaskę, bym zasnął – zabierz mnie już do siebie!”. Pogrzeb ks. radcy
Leona Kary*, hom. wygł. 21.05.2008 r. w Walcach.

Pójść za Chrystusem do Ojca, hom. wygł. 30.03.2004 r. w Raciborzu.

- Radość wdzięczności Sybiraków*, hom. wygł. 29.08.2004 r. Grodźcu.
- Radość żywego kościoła – wspólnoty ludu Bożego z własnej świątyni – domu Boga na ziemi*, hom. wygł. 16.11.2008 r. w Ozimku.
- Przyjdź królestwo Twoje*, hom. wygł. 3.06.2007 r. na Górze św. Anny.
- Różańcowa droga światła ku kontemplacji Chrystusa*, hom. wygł. 18.08.2003 r. w Kamieniu Śląskim.
- Sakramentalny związek miłości i życia*, hom. wygł. 31.07.2004 r. w Gorzowie.
- Sługa Chrystusa idzie za swoim Mistrzem aż do końca*, hom. wygł. 4.03.2008 r. w Nowej Cerekwi.
- Sztuka pójścia w kierunku pełni życia*, hom. wygł. 26.03.2006 r. w Strzelcach Opolskich.
- U Matki Najpiękniejszej Miłości*, hom. wygł. 25.08.2007 r. w Częstochowie.
- Uwierzyć w tego, którego Bóg posłał*, hom. wygł. 26.04.2004 r. w Czarnowasach.
- Zawierzyć Jezusowi, który pojednał ziemię z niebem*, hom. wygł. 26.04.2004 r. w Chróścicach.
- Życie człowieka na ziemi jako oczekiwanie na ostatnie wezwanie Boże*, hom. wygł. 14.10.2008 r. w Broźcu.

II. Literatura przedmiotu

- Człowiek Dialogu. Księga pamiątkowa dedykowana księdzu arcybiskupowi Alfonsowi Nosolowi z okazji 80. rocznicy urodzin, 55. rocznicy święceń kapłańskich oraz 35. rocznicy święceń biskupich*, red. Z. Glaeser, Opole 2012.
- Diecks T., *Mühlfort Heinrich*, w: *Neue Deutsche Biographie*, Berlin 1997, Bd. 18.
- Dünnhaupt G., *Andreas Gryphius*, w: *Personalbibliographien zu den Drucken des Barock*, Stuttgart 1991, Bd. 3.
- Gosek M., *Tworzywo homiletyczne*, w: *Praktyka przepowiadania słowa Bożego. Materiały do nauczania w zakładach teologicznych*, t. 2, red. L. Kuc, Warszawa 1973.
- Heiduk F., *Oberschlesisches Literatur Lexikon. Biographisch-Biografisches Handbuch*, Berlin 1990, Teil 1.
- Klee E., *Das Kulturlexikon zum Dritten Reich. Wer war was vor und nach 1945*, Frankfurt am Main 2007.
- Koepcke C., *Schneider Reinhold*, w: *Neue Deutsche Biographie*, Berlin 2007, Bd. 23.
- Korolko M., *Podręcznik retoryki homiletycznej*, Kraków 2010.

- Mały słownik pisarzy niemieckich, austriackich i szwajcarskich*, red. J. Chodera, M. Urbanowicz, Warszawa 1973.
- Pintal L., *Literatura a przepowiadanie słowa Bożego*, „Roczniki Teologiczne” 2008, nr 8.
- Pintal L., *Z pogranicza literatury i przepowiadania homilijnego*, „Roczniki Liturgiczne” 2009, nr 1.
- Rzega H., *Joseph von Eichendorff. Uniwersalny charakter wartości religijno-moralnych w twórczości Josepha Eichendorffa*, Opole 2005.
- Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym*, w: *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, tekst polski, Poznań 2012.
- Szymik J., *Literatura jako tworzywo kaznodziejskie*, „Przegląd Homiletyczny” 2005, nr 9.
- Szymik J., *W poszukiwaniu teologicznej głębi literatury. Literatura piękna jako locus theologicus*, Katowice 2007.
- Szymik J., Najman K., *Alfons Nossol i chrystologia proegzystencji*, w: *Wybitni teologowie XX wieku. Krąg języka niemieckiego*, red. J. Jeżewski, K. Parzych, Olsztyn 2006.
- Twardy J., *Aktualizacja słowa Bożego w kaznodziejstwie*, Przemysł 2009.
- www.predigtpreis.de/preisverleihung0/preisverleihung2011/programm-festakt-2011/laudatio-erzbischof-alfons-nossol.html [dostęp: 18.10.2013].

Miejsce literatury w budowaniu tekstu homilii.

Analiza na przykładzie przepowiadania arcybiskupa Alfonsa Nossola

Streszczenie

Posługiwanie się literaturą w głoszeniu Słowa Bożego może urozmaicać przekaz treści kerygmatacznych. Na przykładzie homilii arcybiskupa Alfonsa Nossola można zaobserwować, jak autor wykorzystuje literaturę, czyniąc z niej narzędzie w homilijnym *inventio* i *dispositio*. W niniejszym opracowaniu zebrano i usystematyzowano odniesienia z zakresu literatury w homiliach Nossola, w których autor sięga po myśl twórców takich jak: J. Eichendorff, A. Gryphius, H. Mühlpfort, R. Schneider, D. Bonhoeffer, T. Różewicz, H. Böll, E. Fred, H. Stehr, C.K. Norwid, A. Asnyk oraz B. Jasiński. Opracowanie prezentuje, jak w praktyce literatura staje się *locus theologicus*, tzn. ważnym źródłem pomocniczym w przepowiadaniu.

Słowa kluczowe: Nossol, homilia, *inventio*, *dispositio*

Literature in the process of creating the text of homily.
Analysis on the Example of Archbishop A. Nossol Preaching

Summary

The use of literature in the ministry of the word of God may enrich the communication of a kerygmatic content in homilies. While analysing the homilies of Archbishop Alfons Nossol as example, it is possible to observe how the author uses literature as a tool in a rhetoric *inventio* and *dispositio*. This study is a collection and systematization of references in the field of literature in Nossol homilies, where the author uses the inspiration of such writers as: J. Eichendorff, A. Gryphius, H. Mühlfort, R. Schneider, D. Bonhoeffer, T. Różewicz, H. Böll, E. Fried oraz H. Stehr, C.K. Norwid, A. Asnyk oraz B. Jasieński. The paper presents how literature becomes the *locus theologicus*, i.e. an important auxiliary source in preaching.

Keywords: Nossol, homily, literature, *inventio*, *dispositio*